

Asia: VN/20307/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä työkyvyttömyyseläkkeen ja työansioden yhteensovittamista koskevaksi lainsäädännöksi (ns. joustomalli)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Reumaliitto ry (jäljempänä Reumaliitto) kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi työkyvyttömyysetuuksien ja työansioden yhteensovittamista koskevaksi lainsäädännöksi.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi malli työansioden ja eläkkeen yhteensovittamiseksi tilanteissa, joissa henkilö työskentelee työkyvyttömyysetuuden rinnalla. Ehdotetut säännökset koskisivat työeläkelakien mukaista täyttä työkyvyttömyyseläkettä, osatyökyvyttömyyseläkettä ja työuraeläkettä, kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä sekä työkyvyttömälle henkilölle myönnettyä takuueläkettä. Tässä lausunnossa Reumaliitto käyttää selkeyden vuoksi näistä etuuksista yhteisnimitystä työkyvyttömyysetuudet, ellei asiayhteydessä ole tarpeen viitata yksittäiseen etuuteen erikseen.

Reumaliitto edustaa reuma- ja muita tuki- ja liikuntaelinsairauksia sairastavia henkilöitä. Suomessa noin 118 000–130 000 ihmistä sairastaa tulehduksellista reumasairautta, ja tuki- ja liikuntaelinsairaudet koskettavat laajemmin yli 1,7 miljoonaa suomalaista. Tuki- ja liikuntaelinsairaudet ovat yksi yleisimmistä työkyvyttömyyden syistä Suomessa, minkä vuoksi työansioden ja työkyvyttömyysetuuksien yhteensovittamista koskeva sääntely on monille sairastaville keskeinen työelämäosallisuuteen vaikuttava kysymys.

Yleiset huomiot esityksestä

Reumaliitto pitää myönteisenä esityksen tavoitetta helpottaa työkyvyttömyysetuuksien saajien työskentelyä etuuden rinnalla ja lisätä työnteon kannustimia. Mahdollisuus käyttää jäljellä olevaa

työkykyä on monelle pitkäaikaissairaalle tärkeä paitsi toimeentulon myös osallisuuden, merkityksellisyyden kokemuksen ja hyvinvoinnin kannalta. Työelämässä mukana pysyminen voi tukea toimintakykyä ja ehkäistä syrjäytymistä.

Reuma- ja muille tuki- ja liikuntaelinsairauksille on tyypillistä oireiden ja toimintakyvyn vaihtelu. Esimerkiksi tulehduksellisiin reumasairauksiin voi liittyä sairauden pahenemisvaiheita, kipua ja uupumusta sekä lääkityksen muutoksiin liittyviä jaksoja, jotka heikentävät toimintakykyä tilapäisesti. Työkyky voi siksi vaihdella huomattavasti eri ajankohtina eikä sen kehitys ole aina ennakoitavaa.

Reumaliitto pitää myönteisenä, että esityksessä pyritään lisäämään joustavuutta työansioiden ja työkyvyttömyysetuuksien yhteensovittamiseen. Vuosittainen joustosumma ja mahdollisuus ajoittaisiin ansaintarajan ylityksiin voivat helpottaa työn tekemistä tilanteissa, joissa työkyky vaihtelee.

Samalla Reumaliitto korostaa, että järjestelmän tulee olla selkeä, ennakoitava ja helposti ymmärrettävä. Monimutkainen tai vaikeasti ennakoitava etuusjärjestelmä voi heikentää työn vastaanottamisen kannustimia. Toimeenpanossa on hyödyllistä käyttää potilasjärjestöjen asiantuntemusta ja viestintäkanavia, jotta tieto tavoittaa kohderyhmän.

Vaikutukset työkyvyttömyysetuuksien saajiin

Ehdotettu ns. joustomalli voi parantaa joidenkin työkyvyttömyysetuuden saajien mahdollisuuksia tehdä työtä etuuden rinnalla. Mahdollisuus satunnaisiin ansaintarajan ylityksiin ilman välitöntä vaikutusta etuuteen voi madaltaa kynnystä kokeilla työntekoa tai lisätä työpanosta tilapäisesti.

Monille reuma- ja muita tuki- ja liikuntaelinsairautta sairastaville osa-aikainen tai epäsäännöllinen työ on realistinen tapa osallistua työelämään. Tästä näkökulmasta esitetty joustomalli voi tukea työelämäosallisuutta.

Reumaliitto kuitenkin korostaa, että työkyvyn vaihtelu voi olla merkittävää ja nopeaa. Sääntelyn tulee siksi mahdollistaa joustavat ratkaisut myös tilanteissa, joissa työkyky heikkenee tai työskentely keskeytyy terveydentilan vuoksi.

Lisäksi on tärkeää varmistaa, että työkyvyttömyysetuuden saajat saavat riittävästi ja selkeästi tietoa ansaintarajoista, joustosummasta sekä mahdollisista takaisinperinnän tilanteista. Epävarmuus etuuksien vaikutuksista voi vähentää halukkuutta kokeilla työntekoa.

Vaikutukset muihin etuuksiin

Moni työkyvyttömyysetuutta saava henkilö saa samanaikaisesti myös muita etuuksia, kuten asumistukea tai eläkettä saavan hoitotukea. Työansioden vaikutukset useisiin etuuksiin voivat muodostaa kokonaisuuden, jonka taloudellisia vaikutuksia yksittäisen henkilön on vaikea ennakoida.

Reumaliitto korostaa, että etuusjärjestelmän yhteisvaikutusten tulee olla läpinäkyviä ja ennakoitavia. Työn vastaanottamisen ei tulisi johtaa tilanteeseen, jossa käytettävissä olevat kokonaistulot pienenevät etuusiensa samanaikaisten muutosten vuoksi. Lisäksi työn tekeminen työkyvyttömyysetuuden rinnalla ei saa vaarantaa oikeutta vammaisuuksiin tilanteissa, joissa sairauden aiheuttama toimintakyvyn häiriö tai avun tarve säilyy ennallaan.

Pitkäaikaissairauksiin liittyvät luottamustoimet, joista voidaan maksaa palkkioita, ovat usein sellaisia, joissa ei edellytetä varsinaista työkykyä. Olisi syytä harkita, voitaisiinko luottamustoimille luoda oma kohtuullistamisen muoto, jossa huomioitaisiin niiden edellyttämä rajallinen toimintakyky sekä pieni työmäärä.

Työllisyysvaikutukset

Reumaliitto pitää sekä yksilölle että yhteiskunnalle tärkeänä tavoitetta lisätä työkyvyttömyysetuuksien saajien työelämäosallisuutta. Samalla on tunnistettava, että kaikkien työkyvyttömyysetuuden saajien työkyky ei terveydentilan vuoksi mahdollista työntöön lisäämistä.

Reumaliiton, THL:n ja Jyväskylän yliopiston vuonna 2024 toteuttamassa haastattelututkimuksessa tarkasteltiin tosiasiallisesti työkyvyttömiä työttömien arkea ja työllistymisen mahdollisuuksia. Haastattelujen perusteella osa tosiasiallisesti työkyvyttömistä työttömistä toivoo kuntoutuvansa niin, että voisi tulevaisuudessa tehdä ainakin jonkin verran työtä. Tutkimus vahvisti käsitystä, että työkyvyttömyyseläkejärjestelmässä on tosiasiallisesti työkyvyttömiä väliinpuotoajia, joiden toimeentulon turvaamiseen tarvitaan pysyviä ratkaisuja.

Tutkimusten ja selvitysten (esim. Työterveyslaitos, THL) perusteella osatyökykyiset ja pitkäaikaissairaat henkilöt kohtaavat työmarkkinoilla edelleen rakenteellisia esteitä, kuten puutteellisia mahdollisuuksia työn muokkaamiseen sekä ennakkoluuloja työkyvystä. Työelämäosallisuuden lisääminen edellyttää siksi lainsäädännön lisäksi myös työpaikkojen käytäntöihin, palveluihin ja asenteisiin liittyviä toimia.

Työllisyysvaikutusten toteutuminen edellyttää esimerkiksi joustoja työpaikoilla, etätyömahdollisuuksia, työn muokkaamista henkilön terveydentilaan sopivaksi, teknologian hyödyntämistä sekä toimivia kuntoutuspalveluja. Lisäksi on tärkeää ehkäistä työelämässä esiintyvää syrjintää ja varmistaa, että pitkäaikaissairaille tarjoutuu todellisia mahdollisuuksia osallistua työelämään.

Johtopäätökset

Reumaliitto korostaa, että työkyvyttömyysetuuksien ja työansioden yhteensovittamista tulee kehittää. On merkittävää, että työkyvyttömyysetuuden saajilla on aidosti mahdollisuus hyödyntää jäljellä olevaa työkykyään ja olla osana yhteiskuntaa.

Reumaliitto painottaa erityisesti seuraavia näkökulmia:

- Sääntelyn tulee huomioida pitkäaikaissairauksien ja erityisesti reuma- ja muiden tuki- ja liikuntaelinsairauksien aiheuttama työkyvyn vaihtelu.
- Työn vastaanottamisen taloudellisten vaikutusten tulee olla helposti ymmärrettäviä, eivätkä ne saa aiheuttaa kohtuuttomia tilanteita henkilön talouteen.
- Etuuksien yhteisvaikutukset eivät saa heikentää työnteon kannustimia.
- Työelämäosallisuutta tulee tukea kuntoutuksella, työkykyä tukevilla palveluilla, työpaikoilla tapahtuvilla joustoilla sekä teknologian hyödyntämisellä.

Reumaliitto pitää tärkeänä, että lainsäädännön toimeenpanoa ja vaikutuksia seurataan pitkäaikaissairauksia sairastavien henkilöiden näkökulmasta. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää siihen, miten malli vaikuttaa pitkäaikaissairauksia sairastavien henkilöiden mahdollisuuksiin tehdä työtä työkyvyttömyysetuuden rinnalla sekä siihen, millaisia vaikutuksia työansioden muutoksilla on eri etuuksien yhteisvaikutuksiin ja yksilöiden kokonaistuloon.

Mattila Maria
Suomen Reumaliitto ry